

TOMISLAV KRIZMAN – OPREMA KNJIGA I ČASOPISA

IZLOŽBA

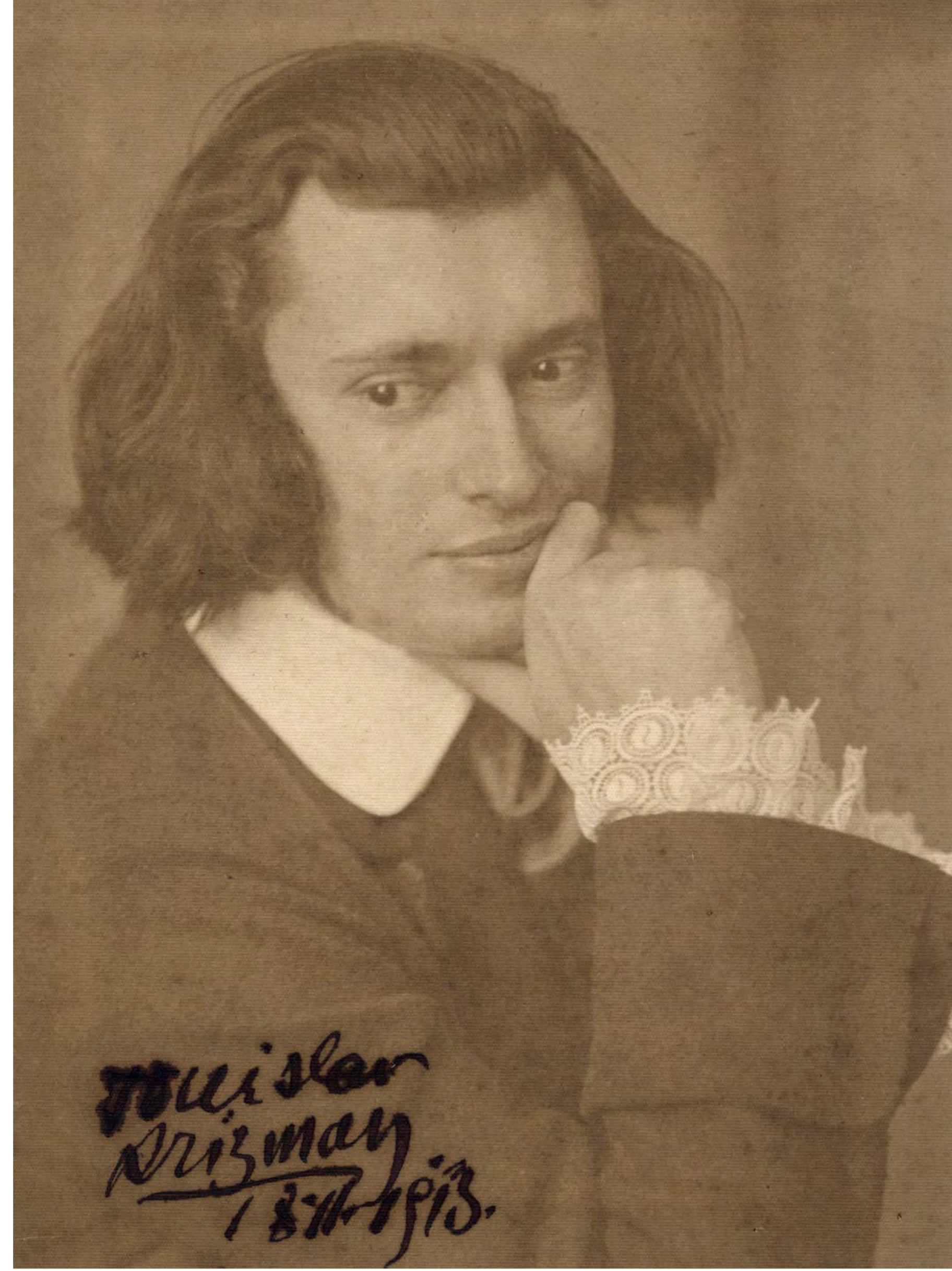
AULA KNJIŽNICE FILOZOFSKOG FAKULTETA
SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

29. rujna – 12. listopada 2022.

Izložba *Tomislav Krizman – oprema knjiga i časopisa* priređena je kao popratni program znanstveno-stručnog skupa *Tomislav Krizman i njegov doprinos hrvatskoj kulturi i umjetnosti* kojim se obilježava 140. godišnjica umjetnikova rođenja. Na izložbi je predstavljen izbor knjiga i časopisa iz fonda Knjižnice Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu koje je oblikovao Tomislav Krizman (1882. – 1955.) i među kojima se nalaze neka od njegovih antologijskih rješenja.

Grafičar, slikar, scenograf i dizajner Tomislav Krizman obilježio je brojna područja hrvatske kulture i umjetnosti, a zanimljivo i do sada nedovoljno istraženo i obrađeno polje njegove djelatnosti predstavlja oprema knjiga i časopisa. Već je u prvim naslovnicama realiziranima prije odlaska na studij u Beč vidljiv Krizmanov interes za aktualne tendencije i tipografska i ornamentalna rješenja (*Zadnje poglavlje* Srđana Tucića, 1900., Dionička tiskara). U samizdatu *Zovke Kveder Ljubezan* (1901.) u vertikalnom je formatu, plošnosti i linearnosti uočljiva inklinacija secesijske paradigmi koja će u narednom desetljeću obilježiti Krizmanovu djelatnost u domeni grafike i grafičkog dizajna. Tijekom školovanja na istaknutim bečkim institucijama poput Kunstgewerbeschule i Akademie der bildenden Künste od 1902. do 1907., Krizman je aktivno participirao u kulturnom životu austrijske metropole, kretao se među umjetnicima i intelektualcima oko Kabareta Fledermaus, prijateljevao sa sunarodnjakom Ivanom Meštrovićem te izlagao na izložbama u Künstlerhausu, Secession i Hagebundu. Vizualni vokabular bečke secesije i njihova glasila *Ver Sacrum* te estetika Wiener Werkstätte vidljivi su u Krizmanovu oblikovanju tijekom bečkih godina i po povratku u Zagreb – od *Pjesama* Josipa Sibe Miličića (1907.) do ilustracija za *Almanah srpskih i hrvatskih pjesnika i pripovjedača* ili *Novele* Branimira Livadića (1910.), koje su objavljene u izdanju Društva hrvatskih književnika i srodne njegovim onodobnim grafičkim listovima. U godinama neposredno prije i nakon Prvoga svjetskog rata Krizman je surađivao s nekolicinom izdavača za koje je postavio standarde prepoznatljivih izdanja i biblioteka. Njegova rješenja varirala su od tipografskih naslovnica Matice hrvatske (1913.) sa specifično oblikovanim inicijalima i vinjetama koje je tih godina koristio i u drugim publikacijama do ornamentalnih rješenja za knjige Ive Vojnovića (*Akordi*, Nakladni zavod Jug, 1917.; *Smrt Majke Jugovića*, 1919., Knjižara Z. i V. Vasića). Posebnu pažnju posvećivao je vizualnoj interpretaciji atmosfere ili narativnih linija djela čije je naslovnice oblikovao, a nerijetko je posezao za ilustrativnim i/ili simboličkim rješenjima (*Pjesme* Veljka Tomića, 1916.; *Vers libres*, 1920.; *Zidanje Skadra* Mirka Korolije, 1920.).

Krizmanov agilni angažman u različitim udruženjima poput Društva hrvatskih umjetnika „Medulić“ (osn. 1908.), (Hrvatskoga) Proljetnog salona (osn. 1916.) i Udruženja za promicanje umjetničkog obrta Djelo (osn. 1925.) utjecao je na vizualne identitete tih kolektiva i manifestacija koje su organizirali te je upravo Krizman bio autor njihovih zaštitnih znakova, plakata i kataloga izložbi. Osim kao scenograf i kostimograf sa zagrebačkim Narodnim kazalištem surađivao je i u oblikovanju publikacija – od kazališnih knjižica do ornamentalno-tipografskog rješenja za *Hrvatsku operu* (1870. – 1920.). Povremeno je oblikovao i izdanja dramskih i opernih djela u kojima je bio angažiran kao scenograf i kostimograf – u naslovnici *Vilin vela* Petra

Konjovića (1917., Naklada Knjižare Gjura Trpinca) iskoristio je motiv svoje skice za kostim viteza Miloša, a u drami *Ponoć* Josipa Kulundžića (1921., izdanje Z. i V. Vasića) primijenio je ekspresionističku oblikovnu estetiku.

Tijekom prve polovice 1920-ih za beogradsku Savremenu biblioteku realizirao je ornamentalne okvire koji su tiskani u svim izdanjima te niz naslovnica koje korespondiraju s tematskom okosnicom djela. U drugoj polovici 1920-ih i 1930-ih povremeno je primjenjivao fragmente pejzaža u narativnoj ili stiliziranoj formi (*Sa planina i gora II* Vjekoslava Cvetišića, 1928.; *Od osvita do sutona* Ante Dukića, 1932.). U 1930-ima smanjuje se intenzitet Krizmanove suradnje s različitim izdavačima, ali će njegova ornamentalna rješenja još godinama dominirati popularnim izdanjima (Ilustrirana omladinska biblioteka). Za *Apokalipsu* Josipa Sibe Miličića (1941., Binoza) oblikovao je tipografsku naslovnicu koristeći prepoznatljiva slova, a među njegovim zadnjim realizacijama je naslovnica vlastita priručnika *O grafičkim vještinama* (1952., JAZU).

U opremi periodičkih publikacija Krizman je posezao za dijapazonom rješenja – od ornamentalnih igri vitica i motiva bečke provenijencije (*Vienac*, 1910.) do reinterpretacije narodnih uzoraka (obljetničko izdanje *Obzora*, 1910.), a koje će tih godina simultano koristiti i u oblikovanju tekstila, keramike, stakla itd. Posebno mjesto u njegovu djelovanju zauzima i oblikovanje slova te korištenje vizualnog potencijala različitih vrsta pisama, inicijala i vinjeta koje je primjenjivao u opremi knjiga i časopisa. Njegova rješenja varirala su od monumentalnih, nesesifnih (*Vienac*) i ornamentalnih, serifnih pisama (*Slobodna misao*) do suvremenih reinterpretacija starih vrsta pisama (*Književni jug*). U inicijalima nerijetko je spajao elegantnost slova s dekorativnim motivima florealne ili narodne provenijencije koje je koristio u različitim časopisima (*Savremenik*) te oblikovanju ornamentalnih okvira različitih biblioteka.

Tomislav Krizman značajno je obilježio opremu knjiga i časopisa u Hrvatskoj u prvim desetljećima 20. stoljeća, a u knjižnoj je umjetnosti koristio vizualnu estetiku te transfer oblika i motiva koji su obilježili i druge domene njegove djelatnosti – od grafike do primijenjene umjetnosti. Tipografskim rješenjima i razvijanjem različitih vrsta slova, upečatljivim naslovnicama i ilustracijama čiji dijapazon varira od simbolističkih do ekspresionističkih, te ornamentalnim okvirima u kojima je oscilirao od secesijske do narodne motivike, oblikovao je prepoznatljive vizualne identitete časopisa i niza popularnih izdanja i biblioteka koje su obilježile svakodnevicu prijeratnih i međuratnih godina.

Autorica izložbe i postava: Lovorka Magaš Bilandžić
Suradnice u realizaciji izložbe: Iva Morandini Plovanić, Patricia Počanić
Vizualni identitet izložbe i grafički dizajn: Maja Brodarac
Zahvale: Višnja Novosel, Daniela Sestrić

Lovorka Magaš Bilandžić